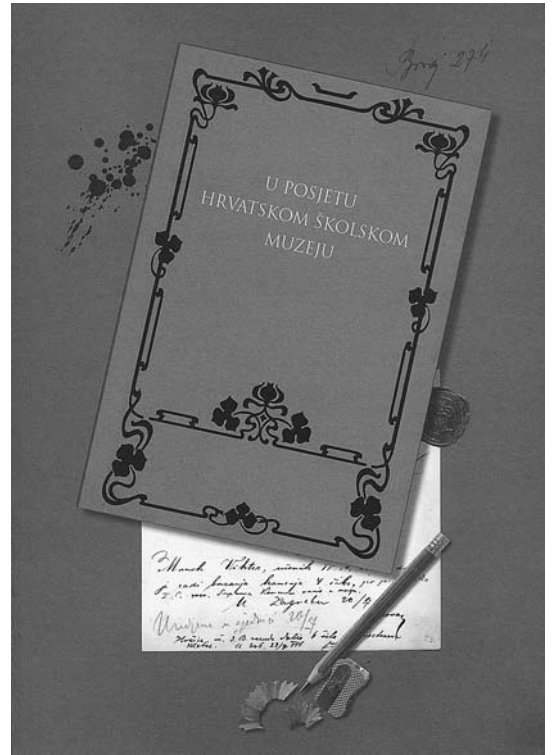

VODIČI PO MUZEJU ZA DJECU – MUZEJSKA PEDAGOGIJA DANAS

TONČIKA CUKROV □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

U posljednje su vrijeme u muzejskom izdavaštvu sve zastupljenije tiskovine namijenjene ciljanim skupinama korisnika. Najviše ih je objavljeno za djecu i mlade, inače najbrojniju muzejsku publiku. Tiskani su edukativni materijali na neki način rezultat iskustva muzejskih pedagoga u prezentaciji specifičnih muzejskih sadržaja i odraz su vremena u kojemu živimo. Objavljena edukativna izdanja, maštovito su i atraktivno oblikovana, često u kombinaciji s multimedijom, pri čemu se vodi briga o metodologiji prezentacije sadržaja i o životnoj dobi korisnika kojima je tiskovina namijenjena. Među njima su najbrojniji katalozi povremenih izložbi za djecu, publikacije koje dokumentiraju njihove izložbe, vodiči po stalnom postavu muzeja i njegovim zbirkama, muzejske slikovnice, edukativne igrice, slagalice i puzzle te multimedijски CD-ovi (vodiči, katalozi, igre) koji se sadržajem oslanjaju na muzejsku baštinu ili na baštinu općenito.

Od posjetitelja do korisnika

Za razliku od razvijenih zemalja u kojima takvo specijalizirano izdavaštvo postoji već dulje vrijeme, u nas je ono tek u posljednje vrijeme dobilo veći zamah.¹ Za to, dakako, treba zahvaliti prije svega muzejima, koji su prepoznali važnost edukativnih projekata i uključili ih u svoje programe. U pozadini toga stoje nastojanja muzejske pedagogije da afirmira iskustva rada s posjetiteljima. U Hrvatskoj je ta muzejska djelatnost do početka 1990. bila više usmjerena na suradnju s obrazovnim institucijama. Edukativni projekti rađeni u tu svrhu pridonosili su izravnom uključivanju muzejskih sadržaja u odgojno-obrazovni školski program. Stalni muzejski postav bio je polazište tog koncepta, a pojedini izložci korišteni su za obradu nastavnih jedinca radi objašnjavanja i proširivanja gradiva.

Domovinski je rat prekinuo cjelokupnu aktivnost muzeja, ali i praksu suradnje s obrazovnim institucijama. Nakon završetka rata obnavlja se aktivnost muzeja, koji iznova uspostavljaju vezu sa širom javnosti i ciljanim kategorijama korisnika. Različiti su razlozi mijenjanja koncepcija prezentacije stalnih postava, no sigurno je da osuvremenjivanje redovito prati i uvođenje novih medija.² Muzeji svoju edukativnu aktivnost usmjeravaju prema publici, teži se

¹ O zanemarivanju edukativnog tiskanog materijala namijenjenog publici govorila je S. Pintarić na skupu "Vizualno - likovna kultura" (1993. godine). Edukativni materijal po mišljenju autorice, činili bi tekstualni vodiči, obiteljske ulaznice te izdavaštvo prilagođeno djeci (radni listići, katalozi didaktičkih izložbi, katalozi stalnog postava za djecu i sl.). Pintarić, S. *Prijedlozi za tiskanje edukativnih materijala u muzejima* // Informatica Museologica, br. 25 (1-4), 1994., Zagreb, str. 75-76.

² Dautbegović, J., Pavić, V., *Novi stalni postavi poslije Domovinskog rata* // Informatica Museologica, br. 30 (1-4), 1999. str. 5.

preobrazbi posjetitelja u korisnika, uz promjenu djelovanja muzeja tako da oni ...*nude svoje proizvode koji vode računa o prohtjevima i mogućnostima publike.*³ Uzima se u obzir dob posjetitelja (djeca različite starosti, odrasle osobe, osobe treće životne dobi) i interesi (individualni posjetitelji, znanstvenici, turisti, osobe s posebnim potrebama). Suradnja s obrazovnim institucijama u razdoblju koje slijedi svodi se na entuzijizam nastavnog osoblja, i to do uvođenja Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS-a) i nakon toga.⁴

Tiskani vodiči

Prve suvremene tiskovine za djecu u izdavaštvu hrvatskih muzeja počele su se objavljivati kao prateći materijal prigodno organiziranih programa uz edukativne nagradne igre u povodu Međunarodnog dana muzeja. Igra je započeta 1996. akcijom *Što je u muzeju oduševilo profesora Baltazara?*⁵ Cilj igre bilo je poticanje djece i mladih na individualni dolazak u muzej radi proširivanja spoznaja o baštini – upoznavanja raznolikosti, bogatstva i vrijednosti baštine u očuvanju identiteta. Igrom je promovirana ideja da su muzej i njegov stalni postav mjesto istraživanja, igre i zabave, ali i mjesta alternativnog učenja.

Takav je pristup u svjetskim muzejima uobičajena praksa pa se na tim osnovama tiskaju edukativni materijali. Hrvatskim su muzealcima inozemne kreativne tiskovine za djecu dostupne ovisno o pojedinačnim susretima s muzejskim izdavaštvom. S obzirom na povezanost hrvatskih i slovenskih muzejskih pedagoga, važno je spomenuti da je na ovim prostorima prvu uspješno realiziranu reprezentativnu kreativnu tiskovinu namijenjenu djeci objavila Narodna galerija Ljubljana.⁶ To je muzejski kovčezić za djecu od vrtića do viših razreda osnovne škole, a čini ga priručnik za likovnu umjetnost za djecu, set radnih listića te odabrane reprodukcije različitih umjetnina iz Galerije pripremljenih za stavljanje na zid.

U hrvatskim su muzejima od 1996. do danas nastala različita edukativna izdanja. U posljednje vrijeme objavljeno je više zanimljivih edukativnih tiskovina, među kojima i vodiči po stalnom postavu, a upravo je na njima težište u ovom tekstu. Uz neke zajedničke komponente, oni se međusobno razlikuju. U ovome malom pregledu izdvajamo neke, npr. prospekt, vodič i katalog stalnog postava Galerije Antuna Augustinčića.⁷ Edukativna tiskovina oblikovana je kao presavetak s fotografijama umjetnina i tekstovima namijenjenim različitim skupinama posjetitelja - djeci osnovnoškolske dobi, mladim srednjoškolcima te odraslima.

Publikacija *U posjetu Hrvatskom školskom muzeju i Pitalice iz Hrvatskog školskog muzeja* dva su dijela iznimno poučnoga, duhovitoga interaktivnog vodiča kroz stalni postav spomenutog muzeja.⁸ Namijenjena je djeci viših razreda osnovne škole, ali zbog načina iznošenja sadržaja i inventivnog pristupa privlači zanimanje svih koji vole sadržaje vezane za baštinu i muzeje te onih koji žele čuti više o povijesti školstva. Vodič je ilustriran fotografijama i crtežima te nizom izrezanih dijelova koji se otvaraju, pomiču i sl., pa potiču znatijelju i istraživanje publikacije i informacija vezanih za Muzej. U *Pitalicama*, koje se sadržajem nadovezuju na *Vodič*, uz pomoć dječaka i djevojčice, slijedeći zadatke, pitanja i križaljke, čitatelj na zabavan način prolazi kroz stalni postav Muzeja. *Vodič i Pitalice* kompleksna su edukativna publikacija, atraktivno i maštovito oblikovana. Kad je projekt dobio *Godišnju nagradu HMD-a* za 2007., žiri je u objašnjenju napisao: *Spoznaje i iskustva koja su autorice stjecale prilikom vodstava svih dobnih skupina predškolske i školske djece po izložbenom postavu Muzeja, kao i reakcije čitatelja raznih profila na sadržaj stručnog kataloga stalnog postava, bile su presudne za njihovu odluku da se prihvate pisanja vodiča namijenjenog djeci i mladima. U svojim tekstovima autorice su primijenile spoznaje suvremene pedagoške, psihološke i muzeološke teorije i prakse, kao i iskustva sličnih publikacija muzejsko-galerijskih ustanova u Hrvatskoj i Sloveniji.*⁹

Vodič kroz zbirke Etnografskog muzeja iz Splita, nazvan *Djeca u muzeju*, klasična je publikacija s osuvremenjenom pedagoško-didaktičkom strukturom.¹⁰ U njoj tri lika - *Tovarko Magarčić, djevojčica Mare* i *dječak Lovre*, koji vode djecu kroz različite sadržaje Muzeja, objašnjavaju predmete, zabavljaju čitatelja pitanjima, a i igraju se, rješavaju križaljke i sl.

Publikacija *Moj vodič: s Arhimirom kroz Numizmatičku, Pretpovijesnu i Egipatsku zbirku te po Lapidariju Arheološkog muzeja u Zagrebu* autorice Mile Škarić namijenjena je također mladim posjetiteljima kako bi se upoznali s aktualnim stalnim postavom Muzeja.¹¹ Riječ je o vodiču koji svoju strukturu temelji na istim pedagoškim elementima. Arhimir, lik arheologa i maskote Edukativnog odjela Muzeja, upoznaje mlade posjetitelje (osnovnoškolce) s prostorima Muzeja, vodi ih kroz zbirke postava te objašnjava najvažnije izložene predmete. Kratko i jednostavno pisani informativni tekstovi te pitanja i zadaci u publikaciji pomoć su u razgledavanju i razumijevanju arheologije i, općenito, života u dalekoj prošlosti. U *Vodiču* je predstavljena Arhimirova web stranica, pa je time čitatelj publikacije upućen i na nastavak druženja u internetskom virtualnom prostoru. Veličina knjige te njegov spiralni uvez čini *Vodič* iznimno praktičnim.

Prirodoslovni izložci popularni su među mladim posjetiteljima, zbog čega takvi muzeji često imaju razvijenu edukativnu djelatnost. Hrvatski je prirodoslovni muzej među brojnim projektima objavio i mali vodič po zbirkama.¹²

3 Šola, T. *Od publike do korisnika* // Informatica Museologica, br. 28 (1-4), 1997., Zagreb, str. 18-21.

4 Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) je dokument Plana razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010., koji je Vlada Republike Hrvatske usvojila 9. lipnja 2005. URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2199>

5 Do 2009. organizirano je 14 akcija. Isprva su u akciji sudjelovali zagrebački muzeji, ali su se simpatije prema njoj uvećavale te se priključivalo sve više muzeja i baštinskih institucija. U posljednju akciju bio je uključen 61 sudionik. Organizaciju prvih dviju akcija vodio je MDC, a od tada ih vodi Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a.

6 Tavčar, Lidija. *Galerija u vrtcu, v šoli in doma: priručnik. - Ljubljana* // Narodna galerija Ljubljana, 1995.

7 Pejković, Božo. *Galerija Antuna Augustinčića. - Klanjec* // MHZ - Galerija Antuna Augustinčića, 2006.

8 Serdar, Elizabeta. *U posjetu Hrvatskom školskom muzeju - Zagreb. // Hrvatski školski muzej, 2007.; Ujaković, Branka. Pitalice iz Hrvatskog školskog muzeja. // Zagreb, Hrvatski školski muzej, 2007.*

9 URL: <http://www.brmud.hr/clanak/Godisnja-nagrada-HMD-a/19> Žiri je u objašnjenju napisao: *Spoznaje i iskustva koja su autorice stjecale prilikom vodstava svih dobnih skupina predškolske i školske djece po izložbenom postavu Muzeja, kao i reakcije čitatelja raznih profila na sadržaj stručnog kataloga stalnog postava, bile su presudne za njihovu odluku da se prihvate pisanja vodiča namijenjenog djeci i mladima. U svojim tekstovima autorice su primijenile spoznaje suvremene pedagoške, psihološke i muzeološke teorije i prakse, kao i iskustva sličnih publikacija muzejsko-galerijskih ustanova u Hrvatskoj i Sloveniji.*

10 *Djeca u muzeju: vodič kroz zbirke Etnografskog muzej Split. // Split, Etnografski muzej Split, 2007.*

11 Škarić, Mila. *Moj vodič s Arhimirom kroz Numizmatičku, Pretpovijesnu i Egipatsku zbirku te po Lapidariju Arheološkog muzeja u Zagrebu. // Zagreb, Arheološki muzej u Zagrebu, 2008.*

12 Brezniščak, Renata. *Hrvatski prirodoslovni muzej. // Zagreb, Hrvatski prirodoslovni muzej, 2005.*

Kratke informacije o muzejskim zbirkama s prigodnim ilustracijama Otona Reisingera čine taj vodič veselom edukativnom ilustriranom publikacijom.

Primjer edukativnog vodiča *Kje? V Prirodoslovnem muzeju Slovenije: vodnik za otroke po stalnih zbirkah* autorice Ljerke Trampuž, za razliku od spomenutoga, na posve drugačiji način pristupa temi.¹³ Naime, publikacija je nastala zahvaljujući poučnim radnim listićima koji su korišteni za obilazak djece osnovnoškolske dobi (10 - 13 godina). Njihovo je oblikovanje prilagođeno objavljivanju u obliku vodiča kojim se korisnici mogu družiti tijekom posjeta muzeju, ali i u školi i kod kuće. Zanimljivost tog izdavačkog pothvata jest u tome što on afirmira stalni postav Muzeja, koji većim dijelom datira iz sredine pedesetih godina 20. st. i s osuvremenjenom geološko-paleontološkom zbirkom iz 1985.¹⁴ Razgledavanje toga tradicionalnog stalnog postava počinje upoznavanjem nacrtu prostora Muzeja, slijedi susret s odabranim predmetima - predstavnicima pojedinih dvorana i zbirki. Prezentirani su određenim brojem poučnih i veselih rečenica, crtežom ili fotografijom u boji te dijelovima koji potiču na aktivno sudjelovanje u vodstvu - upisivanjem pojmova, ispunjavanjem križaljke ili premetaljke, crtanjem te izradom trodimenzionalnog modela minerala. Vodič je napravljen prema suvremenim pedagoškim i didaktičkim standardima, a čistoća oblikovanja čini ga dostupnim i mlađoj djeci, čemu pridonosi i pregledno prezentiran sadržaj. Osim toga, tvrde korice i spiralni uvez čine vodič praktičnim za uporabu u različitim uvjetima.

Predstavljeni primjeri vodiča pokazuju da je osmišljavanje muzejskih publikacija za djecu složen i zahtjevan posao. On zahtijeva stručnost glede teme koja se prezentira, ali je jednako tako potrebno i pedagoško znanje radi prenošenja informacija djeci određene dobi (vrtićka, osnovnoškolska i srednjoškolska dob). Svaka od predstavljenih publikacija ima estetski, literarni i odgojno-obrazovni zahtjev, koji se ispunjavaju na različite načine. Uočava se i nastojanje da vodiči imaju dijelove koji sadržavaju elemente igre i zabave. Jednako tako, u sadržaj se uključuju simpatični likovi, koji čitatelja vode kroz muzej i muzeološke sadržaje. Oni pomažu djeci da se opuštenije i s više emocija približe predstavljenim temama. Vrijednost takvog pristupa suvremena pedagogija objašnjava činjenicom da je učenje kroz igru, likovno izražavanje i rješavanje zadataka kvalitetnije. Ono utječe na aktiviranje dubljih mentalnih procesa i na emocionalna stanja djece, a pridonosi i razvoju dječje motorike.

Suvremena muzejska pedagogija stavlja težište na individualni pristup korisniku, što je drugačije od pristupa koji se razvijao do 1990-ih godina, kada je naglasak bio na institucionalnoj suradnji. Sukladno tome, muzejski je pedagog dobio drugačije zadatke. Od interpretatora muzejskih izložbi on postaje osoba koja obavlja mnogo složenije poslove što se odnose na različite aspekte rada s posjetiteljima, od aktivnog uključivanja u izložbeni projekt do pisanja vodiča i drugog materijala namijenjenog korisnicima.¹⁵

Novi mediji

Usporedno s objavljivanjem publikacija tiskanih klasičnim grafičkim tehnikama, nastaju i prve multimedijske edukativne interaktivne tiskovine. Tako je Hrvatski muzej naivne umjetnosti za djecu nižih razreda osnovne škole uz izložbe objavio dva prigodna edukativna multimedijska CD-ROM-a. Riječ je o katalozima izložbi u kojima uz pomoć animiranog lika djevojčice Ive Naive djeca upoznaju fundus Muzeja.¹⁶

Muzej suvremene umjetnosti objavio je u Hrvatskoj prvi interaktivni edukativni vodič za djecu koji se odnosi na Zbirku Vjenceslava Richtera i Nade Kareš Richter, nazvan *Avanture Vita i Nade*.¹⁷ Nastanak tog CD-ROM-a dokazuje da se veza muzeja s posjetiteljem, tj. djecom, sve više produbljuje. Naime, na početku projekta djeca su putem natječaja za izradu glavnih likova CD-ROM-a, šestara Vita i gumice Nade, pozvana na sudjelovanje u projektu. Tijek trajanja natječaja mogao se pratiti na stranicama Zbirke na internetu, kao i tijekom prigodnih radionica. One su uživo emitirane putem interneta, pa su se djeca iz svojih domova mogla uključiti u njihov rad.

Multimedijske edukativne publikacije otvaraju novu dimenziju muzejskog izdavaštva koja se dijelom oslanja na tradicionalnu publikaciju, ali zbog drugačijih mogućnosti koje pruža taj medij struktura je složenija i organizira se u duhu računalne tehnologije. Novi mediji ujedno utječu i na organizaciju komunikacije u novim tiskanim izdanjima, kako je spomenuto u primjeru vodiča Arheološkog muzeja u Zagrebu. Poigravanje s takvom vrstom oblikovanja neka je vrsta dosjetke o temi medija, koja korisnicima nenaviknutima na tu vrstu sadržaja olakšava susret s muzejskim temama.

Nove tehnologije sve više preuzimaju mjesto tradicionalnih, pa se na tom primjeru uočava neizvjesna budućnost tradicionalno tiskanih publikacija. Kako je riječ o prvim edukativnim vodičima, ta izdanja možemo kvalificirati vodičima za djecu *prve generacije*. Realizirani multimedijski projekti metodološki drugačije prezentiraju muzeološke sadržaje. Ta nova generacija edukativnih publikacija donosi novu kvalitetu, a pripada budućnosti koja nam se donedavno činila dalekom.

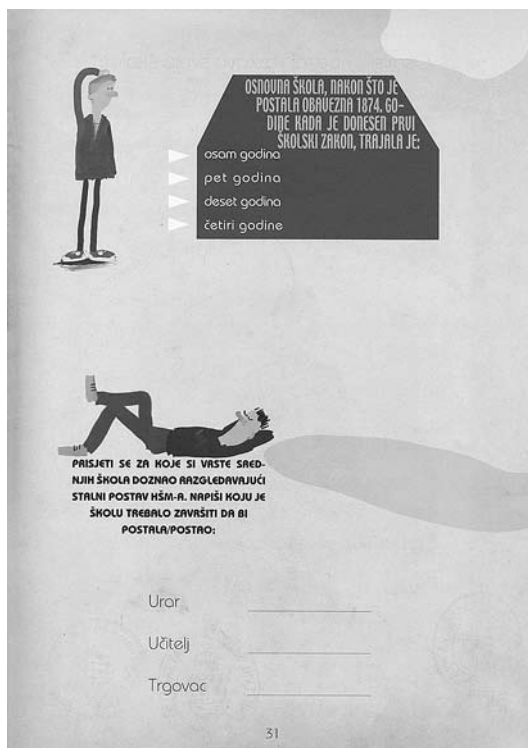
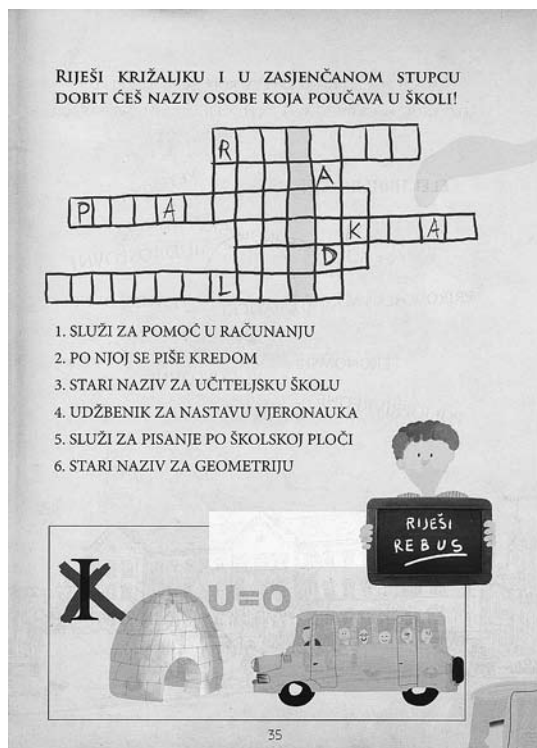
13 Iako ta publikacija ne pripada hrvatskom muzejskom izdavaštvu, zbog pristupa prezentaciji u kontekstu teme nužno se osvrnuti na nju.; Trampuž, Ljerka. *Kje? V Prirodoslovnem muzeju Slovenije: vodnik za otroke po stalnih zbirkah*. // Ljubljana, Prirodoslovni muzej Slovenije, 2008.

14 Trampuž, Ljerka. *Obrazovna djelatnost u Prirodoslovnem muzeju Slovenije* // Informatica Museologica, br. 18 (1-4), 1987., Zagreb, str. 15-16.

15 Smetko, A. *Stručno vodstvo kao oblik muzejske komunikacije* // IV. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem. Zagreb, 2007., str. 64-65.

16 Francetić, Mira. *Vrata u svijet naive*. // Zagreb, Hrvatski muzej naivne umjetnosti, 2005.; Francetić, Mira. *Slike i kipovi naive u zvukovima*. // Zagreb, Hrvatski muzej naivne umjetnosti, 2006.

17 Meštrić, Vesna (autorica koncepcije). *Avanture Vita i Nade: Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš Richter*. // Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti, 2008.

Smjer kretanja

Orijentacija muzeja prema korisniku vidljiva je u broju izdanja i u različitosti objavljenih muzejskih edukativnih publikacija. Rezultat toga je povećan broj posjetitelja muzeja i potvrda njegova mjesta u zajednici kao ishodišta i promotora čuvanja i učenja o baštini.¹⁸ Kvaliteti i brojnosti publikacija zacijelo pridonose stručni skupovi muzejskih pedagoga na kojima se prezentiraju projekti realizirani u muzejima Hrvatske i u inozemstvu.¹⁹ To je prigoda za inspiraciju, razmjenu informacija i iskustava, obradu aktualnih tema, valorizaciju struke i unapređenje njezina statusa, a razmatra se i suradnja s drugim institucijama, posebice s obrazovnim. Međutim, za proizvodnju kvalitetnih tiskovina namijenjenih različitim skupinama korisnika, pa tako i djeci, nije dovoljno imati samo dobru ideju, već je osim iskustva potrebno specijalističko obrazovanje za muzejsku edukaciju, čime Hrvatska tek treba ovladati uz pomoć programa za muzejske profesionalce koji se bave tom djelatnošću.²⁰

Doprinos muzejskih pedagoga razvoju muzejskih edukativnih tiskovina posljednjih je godina pohvalan. Prezentirani vodiči za djecu, o kojima je bilo riječi u ovom tekstu, zasigurno su također zaslužni za to. To se posebice odnosi na činjenicu da se putem njih afirmiraju stalni muzejski postavi među najbrojnijom skupinom korisnika – djecom.

Primljeno: 20. listopada 2009.

MUSEUM GUIDES FOR CHILDREN – MUSEUM EDUCATION TODAY

In recent times in museum publication there are ever more printed works meant for target groups of users. Among them, most published are those that are meant for children and young people, who in fact make up the most numerous audiences of museums. Printed educational materials are the result of the experience of museum educators in the presentation of particular museum contents and a reflection of the time in which we live. Especially conceived educational editions with imaginative and attractive designs are being published. Multimedia educational publications open up a new dimension in museum publication that in part draws on traditional publication, but because of the different opportunities offered by this media, the structure tends to be more complex and is organised in the spirit of computer technology.

The contribution of museum educators to the development of museum educational printed matter in the last few years has been very laudable. This particularly refers to the fact that via guides for children, the permanent display will be affirmed among the most numerous group of museum users.

¹⁸ Prior, Anette. *Od prašine do dinamike* // Zbornik sažetaka V. skupa, Rijeka - Dubrovnik - Bari - Rijeka, 2008.

¹⁹ Muzejski pedagozi okupljeni oko Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a redovito okupljaju zainteresirane na stručnim skupovima međunarodnog značaja (do sada je počevši od 2001. organizirano pet skupova s međunarodnim sudjelovanjem)

²⁰ Jelavić, Ž. *Obrazovanje za muzejske pedagoge - stvarnost ili utopija* // IV. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem. - Zagreb, 2007. str. 15-19.